

1. Вендровская Р.Б. Межпредметные связи истории и обществоведения. / Р.Б. Вендровская // Преподавание истории в школе. – 1973. - № 1. – С. 46-52.
2. Державний архів Сумської області (далі ДАСО). – Ф. Р – 6659, оп. 1, спр. 10. – 110 арк.
3. Держархів Сумської області. – Ф. Р – 3640, оп. 1, спр. 459. – 219 арк.
4. Изучение обществоведения в средней школе / Под ред. А.Т. Кинкулькина, В.И. Мазуренко, С.В. Щепрова. – М.: Просвещение, 1965. – 404 с.
5. О преподавании обществоведения в выпускных классах средних школ в 1963/63 учебном году. Методическое письмо. / Под ред. А.Т. Кинкулькина, В.И. Мазуренко. – М.: Учпедгиз, 1963. – 48 с.
6. Шувалов В.С. Межпредметные связи в курсе «Обществоведение». / В.С. Шувалов // Преподавание истории в школе. – 1968. - № 4. – С. 32-36.

УДК 37.004.588

Ніколенко Н.В.

викладач Сумського державного педагогічного університету ім.А.С.Макаренка

РОЛЬ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ РІДНОГО КРАЮ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті аналізується комплексне використання та систематизація інформаційно–комунікаційних технологій (ІКТ) у краєзнавстві в загальноосвітніх навчальних закладах. Особлива увага приділяється аналізу можливостей використання даних технологій. У роботі розкрито вплив ІКТ на розвиток здібностей учнів.

Ключові слова: інформаційно–комунікаційні технології, краєзнавство, краєзнавча робота, метод проекту, мультимедіа.

Ніколенко Н.В. Роль современных информационных технологий в изучении истории родного края в общеобразовательных школах Украины.

В статье рассматривается комплексное использование и систематизация информационно–коммуникационных технологий (ИКТ) в краеведении в общеобразовательных школах. Особое внимание уделяется анализу возможностей использования данных технологий. В работе отображается влияние ИКТ на развитие способностей учеников.

Ключевые слова: информационно–коммуникационные технологи, краеведение, краеведческая работа, метод проектов, мультимедиа.

Nikolenko N. Role of modern information technologies in the study of history of native edge in general schools of Ukraine.

This article discusses the use of complex and systematization of information and communication technologies (ICTs) in the study of local lore in schools. Particular attention is paid to analysis of the possibilities of using danyyah technologies. The paper shows the impact of ICT on the development of the abilities of pupils.

Keywords: information and communication technology, local history, local history work, the method Projects summary, multimedia.

Постановка проблеми. Актуальність теми обумовлена тим, що в умовах сучасного динамічного розвитку суспільства та ускладнення його технічної та соціальної інфраструктури найважливішим стратегічним ресурсом стає інформація. Поряд з традиційними ресурсами впроваджуються інформаційні технології, що дозволяють створювати, зберігати та забезпечувати ефективні способи зображення інформації і через це стають не тільки важливим фактором життя суспільства, але й засобом підвищення ефективності управління всіма сферами суспільної діяльності. При цьому головною передумовою успішного розвитку процесів інформатизації суспільства є інформатизація освіти.

Тому одним із пріоритетних напрямків психолого–педагогічних та методичних досліджень є впровадження комп'ютерних технологій в процес викладання історичного краєзнавства у загальноосвітніх школах.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми та перспективи використання інформативно–комунікативних технологій у навчанні досліджували І.В. Роберт, В.Ю. Биков, І.Є. Булах, М.І. Жалдак, В.К. Конєва, В.В. Одогова, І.В. Синельник, Н.Ф. Тализіна. Саме на особистісних аспектах комп'ютерно–орієнтованих і телекомунікаційних технологій в навчальному процесі акцентує увагу В.М. Мадзігон зазначаючи, що такі технології в навчанні мають відкрити нові шляхи і дати широкі можливості для подальшої диференціації навчання, всебічної активізації творчих, пошукових, особистісно–орієнтованих, комунікативних форм навчання, підвищення його ефективності, мобільності й відповідності запитам практики [4, С.3–7].

Мета статті полягає у комплексному дослідженні, систематизації та аналізу можливостей використання інформативно–комунікативних технологій у навчанні та їх вплив на розвиток здібностей учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Розробка і впровадження комп'ютерних технологій в освітній процес в Україні пов'язані з певними труднощами, що обумовлені не лише обмеженістю фінансових можливостей, але й недостатністю методичного забезпечення комп'ютерних технологій навчання. Проте за вимогами Болонського процесу входження України до Європейського освітнього простору неможливе без широкого впровадження інформаційних засобів у навчальний процес [8, С.4]. З використанням комп'ютерної техніки та відповідного методичного забезпечення підвищується ефективність навчального процесу за рахунок його інтенсифікації та активізації навчально-пізнавальної діяльності, надання їй творчого дослідницького спрямування.

Розвиток України та її місце у світовій спільноті визначальною мірою залежить від успішного навчання учнів та вчителів загальноосвітніх шкіл користуватися інформаційними технологіями. Освіта повинна бути орієнтована на майбутнє, що вимагає від вчителя та учня уміння працювати з інформацією. Вона повинна сприяти становленню громадянина інформаційного суспільства, в якому кожен має можливість отримати достовірну інформацію з будь-якої точки географічного простору. Характерною рисою інформаційно-комунікативних технологій в навчанні є те, що вони надають практично необмежені можливості для самостійної та спільної творчої діяльності вчителя та учнів. Використання комп'ютерів посилює інтерес до предмету. Дозволяє вчителю заощадити масу часу, який він раніше витрачав на крейдяні записи і малюнки на дошці. З авторитарного носія істини вчитель перетворюється на учасника продуктивної діяльності своїх вихованців та за допомогою комп'ютера створює сприятливе середовище для формування власного інтелекту [6, С. 90–94].

Об'єктивними причинами, які виокреслюють важливість проблем духовного відродження молоді, розробку нових, нетрадиційних підходів до шляхів їхнього вирішення є: національне відродження в історії, культурі, духовності, його зближення з загальнолюдським на основі зростаючої інтеграції сучасного життя українського та європейських народів; необхідність відновлення історичної пам'яті українського народу після «довготривалої хвороби – історичної амнезії» в радянські часи; становлення нового менталітету, мислення, регіональної самосвідомості учнівської молоді на основі особистісно-орієнтованого підходу та залучення нових форм громадянського виховання; переосмислення класичних та формування нових парадигм історичної освіти, взагалі, та, зокрема, історичного краєзнавства, як форми духовного розвитку.

Як зазначається в Програмі розвитку краєзнавчого руху до 2010 року, «на сучасному етапі духовного відродження незалежної України історичне краєзнавство є невід'ємною складовою громадського руху та наукових досліджень, і спрямоване на відродження духовності, історичної пам'яті, формування у громадян і передусім у молоді любові до рідного краю, національного патріотизму, поваги до людини, відповідальності за збереження історико-культурного надбання» [7]. Тож зміна підходів до історичної освіти загалом сьогодні вимагає переглянути наше ставлення до шкільного історичного краєзнавства.

Форми краєзнавчої роботи, які використовуються у навчально-виховному процесі, передбачають застосування аксіологічного підходу, який в свою чергу створює умови для формування ціннісних орієнтацій особистості учня. Аксіологічний метод пізнання полягає і у відборі тих фактів минулого, що пов'язані з культурними цінностями. Застосування такого підходу надає можливості для засвоєння учнями загальнолюдських, державних і етносоціальних цінностей життя і культури, що сприяє вирішенню проблеми самоідентифікації молоді в розумінні взаємовідносин: Людина – Земля, Людина – суспільство, Людина – Людина [9, С.215].

Долучити дітей до світового банку знань – одне з найважливіших завдань сучасної освіти. Тому використання комп'ютерної системи стає невід'ємною складовою вивчення будь-якого предмета. Особливо цікавою є ця робота під час опанування учнями курсу краєзнавства. Загальновідомо, що вивчення рідного краю у загальноосвітній школі вимагає нових методичних підходів до навчання учнів, оскільки використання лише традиційних методів навчання, як показує шкільна практика, сьогодні вже не може бути достатньо ефективним. Потрібно навчати дітей із врахуванням індивідуальних можливостей.

Краєзнавча робота добре конкретизує та ілюструє знання. Але не тільки новизна будить творчу уяву дитини. Значну роль у цьому відіграє і все те, що прийшло до нас із глибини століть, накопичувалося і передавалось із покоління в покоління. І допомогти осягнути це, засвоїти процес усвідомлення того, чим жили, як працювали, що використовували наші предки, допомагають сучасні інформаційні технології.

Краєзнавство має дуже широкі можливості для навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, які дають можливість на якісно новому рівні вивчати історію рідного краю. Вони надають інформацію в зручній для учнів формі – у вигляді графіків, таблиць, діаграм, екранних картинок чи мультимедійних проєктів.

Однією з найефективніших новітніх технологій, застосованих у шкільному краєзнавстві, є проєктна. Метод проєктів широко використовується в шкільній практиці і найбільш краще підходить у краєзнавчій роботі. Його можна розглядати як спільну навчально-пізнавальну, дослідницьку, творчу або ігрову діяльність школярів (індивідуальну, парну, групову), що мають спільну мету, застосовують ті ж самі методи і способи діяльності, спрямовані на досягнення спільного реального результату, потрібного для рішення деякої вагомості проблеми. Насамперед, цей метод передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, що дозволяють вирішити ту чи іншу проблему шляхом самостійних дій учнів з обов'язковою презентацією отриманих результатів [2, С 4–10.].

Метод проектів, як метод навчання, відповідає основним положенням системи освіти: формує критичне і творче мислення як пріоритетні напрямки інтелектуального розвитку людини. Критичне мислення сприяє розвитку таких навичок: аналіз інформації, відбір і порівняння фактів, встановлення асоціацій з вивченими явищами, фактами, самостійність, логічна побудова доказів, систематизація результатів.

Використання даного методу дає змогу розв'язувати завдання, формує інтелектуальні вміння критичного і творчого мислення. Колективна та індивідуальна робота над тією чи іншою проблемою, яка має на меті не тільки розв'язати дану проблему і довести правильність її розв'язку, а й показати результат своєї діяльності як певний продукт, передбачає необхідність у різні моменти пізнавальної, експериментальної творчої діяльності використовувати сукупність перелічених вище навичок. Проектна технологія також висуває вимоги до організаторських умінь та здібностей вчителя, який перетворюється із головного носія інформації на консультанта, від спеціальних знань якого залежить успіх спільних пошуків [1].

Уроки-презентації – це один вид сучасних технологій, які під час вивчення краєзнавчого матеріалу є своєрідними міні-телепроектами, цікавими для дітей, що створені на доступному рівні та мають певне змістове та навчальне навантаження. Адже сьогодні телебачення має суттєве значення в нашому житті і ми вже не можемо уявити себе без перегляду телевізійних передач. На жаль, читання художньої та науково-пізнавальної літератури на сьогодні дедалі більше витісняється телебаченням. Відсутність фільтрації всього, що бачать наші діти, призводить до втрати духовності, моралі покоління, яке підрастає. Тому, одним із визначальних завдань вчителя сьогодні є потреба продемонструвати, застосовуючи сучасні мультимедійні засоби навчання, духовність буття нації. Універсальними для вирішення зазначеної проблеми є уроки вивчення рідного краю [3, С.109–112].

Створення та використання уроків-презентацій дає максимальний ефект у загальноосвітніх навчальних закладах. Життєвий досвід дітей ще досить незначний і тому малюнки, портрети, експозиції, які можна демонструвати за допомогою комп'ютерної техніки, створюють на уроках особливу атмосферу та настрій.

За допомогою мультимедійних презентацій, відповідного комп'ютерного забезпечення, діти мають можливість познайомитись зі знахідками старовини, побачити побут, спосіб життя людей, їх основні види занять у ході уроку. Методика використання мультимедійних технологій у процесі вивчення матеріалу про рідний край сприяє посиленню мотивації навчання учнів; вдосконаленню системи управління навчанням на різних етапах уроку; зростанню якості навчання і виховання, підвищенню інформаційної культури учнів; підвищенню рівня обізнаності учнів щодо сучасних інформаційних технологій та демонстрації можливостей комп'ютера не лише як засобу для гри. Дану технологію можна розглядати як пояснювально-ілюстративний метод навчання, основним призначенням якого є організація засвоєння інформації на основі сполучення навчального матеріалу з його зоровим сприйняттям [5, С. 32–38].

Під час використання на уроці мультимедійних технологій структура уроку принципово не змінюється. У ньому, як і раніше, зберігаються всі основні етапи, змінюються, можливо, тільки їх тимчасові характеристики. Необхідно відзначити, що етап мотивації в даному випадку збільшується і несе пізнавальне навантаження. Це необхідна умова успішності навчання, оскільки без інтересу до здобуття знань, без уяви і емоцій немислима творча діяльність учня. Учнів привертає новизна проведення мультимедійних уроків. У класі під час таких уроків створюються умови для активного спілкування, за якого учні прагнуть висловити думки, вони з бажанням виконують завдання, виявляють цікавість до матеріалу, що вивчається. Учні вчать самостійно працювати з навчальною, довідковою та іншою літературою з історичного краєзнавства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, ми можемо констатувати, що інформаційно-комунікаційні технології мають важливе значення як у навчальному проєкті учнів загальноосвітніх навчальних закладах, так і у краєзнавчій роботі. Сучасні технології здатні істотно поглибити зміст матеріалу, допомогти дітям наблизитися до умов життєвої практики, стати співучасниками суспільно-корисної праці, набути рис громадянина. А застосування нетрадиційних методів навчання може зробити помітний вплив на формування практичних умінь і навичок учнів в освоєнні історичного і краєзнавчого матеріалу.

Література

1. Зачесова Е.В. Метод учебных проектов – образовательная технология XXI в.– <http://doob-054.narod.ru>
2. Ісаєва Г. Метод проектів – ефективна технологія навчання / Підручник для Директора / Г. Ісаєва. – К.: Плеяди. – №9–10. –2005. – С 4–10.
3. Кісіль М.В. Вимоги до якості вищої освіти в інформаційному суспільстві // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: Зб. наукових праць. – Випуск 11(24) / М.В. Кісіль. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007 – С.109 – 112.
4. Мадзігон В.М. Методологія нової освіти // Проблеми сучасного підручника:Зб. наук. праць / В.М. Мадзігон.– К.: Педагогічна думка, 2003. – Вип. 4. – С. 3–7.
5. Новиков С.П. Применение новых информационных технологий в образовательном процессе // Педагогика. – 2003. – № 9. – С.32–38.

6. Осадчий В.В. Удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів засобами комп'ютерно-орієнтованої системи навчання// Інформаційні технології в освіті : Збірник наукових праць. Вип.2 / В.В. Осадчий. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. – с.90–94.
7. Постанова Президента України, – <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1051.755.0>
8. Семиноженко В. Освіта та національні інтереси: вибір траєкторії: Проблеми приєднання української освіти до Болонського процесу. Про стандарти освіти в Європі / В. Семиноженко // День. — 2004. — 1 квіт. (№ 58). — С.4.
9. Суспільствознавство: Державний стандарт загальної середньої освіти в Україні: Проект/ За ред. Конєва А.І. . – К.: Генеза, 1997. – 463 с.

УДК 372.8

Жидкова Н. М.
аспірантка Інституту педагогіки
Національної академії педагогічних наук України

ЯК НАВЧИТИ УЧНІВ ФОРМУЛЮВАТИ ПРАВОВІ ПОНЯТТЯ

У статті розкривається методика поетапного формування вміння, спрямована на засвоєння учнями низки навчальних прийомів та вироблення учнями власної орієнтованої системи дій. Подана модель формування умінь з розподілом уроків відповідно до визначених прийомів та етапів їх формування.

Ключові слова: навчальні прийоми, правові вміння, вміння формулювати поняття, модель формування вміння формулювання поняття.

Жидкова Н.М. Как научить учеников формулировать правовые понятия.

В статье раскрыта методика поэтапного формирования умений, которая направлена на освоение учениками разного уровня учебных приемов и выработку учениками собственной ориентировочной основы действий. Дана модель формирования умения с распределением уроков соответственно определенным приемам и этапам их формирования.

Ключевые слова: учебные приемы, правовые умения, умения формулировать понятия, модель формирования умений формулировать понятие

Zhidkova N.M. How to teach students to formulate the concepts of jurisprudence

In article the method of stage-by-stage formation of skills which is directed on development by pupils of different level of educational techniques and development by pupils of own rough basis of actions is opened. The model of formation of skills with distribution of lessons according to certain techniques and stages of their formation is given.

Keywords: educational techniques, legal abilities, abilities of formulate concept, model of formation of abilities to formulate concept.

Сучасне суспільство потребує громадян здатних до активної діяльності у правовому полі, реалізації своїх прав та інтересів. Підготовка школярів до майбутньої громадянської активності означає засвоєння учнями не тільки правових знань, але й правових умінь та навичок задля отримання правової компетентності.

У навчально-виховному процесі нерідко бувають випадки, коли навіть обізнані учні відчувають труднощі у вирішенні практичних завдань. Причиною цього є не сформованість у них навчально-пізнавальних умінь та навичок. У галузі вивчення основ правознавства вирішення піднятої проблеми полягає у формуванні правових умінь та навичок учнів, які сприяли б застосуванню правових знань у навчально-пізнавальній діяльності та у власній життєдіяльності.

Досягти високої якості у навчанні допомагає використання сучасних педагогічних технологій. По суті педагогічна технологія означає форму організації навчального процесу, що складається з певної системи дій, операцій і взаємовідносин усіх учасників навчального процесу [14; с. 9]. Педагогічна технологія спрямована на реалізацію вибраної моделі навчання. У даному матеріалі ми розглянемо модель формування вміння формулювати поняття у викладанні правознавства.

Проблеми структурування понять, їх визначення, якості засвоєння на уроках суспільствознавчих предметів учнями, застосування методичних прийомів під час формулювання понять аналізують у своїх працях Г. Білоногіна, В. Карцев, В. Комаров, О. Пометун, В. Пунський, А. Стражев, М. Студенікін, С. Терно та інші. Дослідженням формування правових понять займаються Б. Андрусишин, А. Гуз, І. Котюк, В. Машіка, О. Нетьосов, О. Пометун, О. Певцова, Т. Ремех, Н. Ткачова.

Слід спочатку сказати, що вміння – важливий показник ефективності навчання предметів та правознавства зокрема. Правові вміння визначаються нами, як *здатність і підготовленість учня до свідомих дій у процесі навчання правознавства, які уможливають самостійне здобування і засвоєння учнем правових знань, розв'язування пізнавальних завдань і ситуацій в правовому полі як у навчанні, так і у житті*. Таке визначення свідчить, що вміння не простий набір дій, а дії, що виконуються ефективно, з застосуванням навчальних прийомів та врахуванням умов їх застосування.